

ISSN 2181-3787
E-ISSN 2181-3795

“PEDAGOGİK AKMEOLOGIYA”
xalqaro ilmiy-metodik jurnal

«ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ»
международный научно-методический журнал

“PEDAGOGICAL ACMEOLOGY”
international scientific-methodical journal

№2(4) 2023

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA..... 6

Rustambek QO‘LDOSHEV. Organizational and methodological content, curricula and characteristic features of “Usuli jaded” type schools..... 6

Kimyoxon RAJABOVA. PIRLS-2021 tadqiqoti natijalari. O‘zbekiston o‘quvchilari faol qatnashdi..... 11

S.N. Xudayberdiyeva. Modulli texnologiya asosida ixtisoslik fanlaridan o‘quv materiallarini ishlab chiqish..... 16

Nargiza DILOVA. Bo‘lajak o‘qituvchilarda shaxslararo munosabatlarga kirishish kompetensiyalarini shakllantirish usullari..... 23

Temir OLIMOV. Ilmiy tadqiqot ishi bilan shug‘ullanuvchilarda tadqiqotchilarning ilmiy qiziqishini hisobga olish..... 30

Abdulla USMONOV. Talabalarda tadqiqot bilan bog‘liq ko‘nikmalarni rivojlantirishning zarurati..... 34

Улуғбек МАМАСАЙДОВ. Ҳарбий-касбий инновацион фаолиятда тарбиявий ишлар тизимини ривожлантириш..... 38

Tohir NAZAROV. Chaqiriqqacha harbiy ta’lim yo‘nalishi talabalarida ta’lim jarayonini didaktik loyihalashning mazmuni va shakllari..... 41

Sherzod ABDURAXMANOV. Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi tizimi 47

Marhabo ASHUROVA. Husayn Voiz Koshifiy asarlarida “So‘zning qudrati va muloyimlik” xususida..... 51

Muhrodbek NABIYEV. Hadisi shariflarda barkamol inson shaxsining ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini shakllantirishdagi roli 57

Ulug‘bek BO‘TAYEV. Harbiy xizmatchilar faoliyatida frustratsiya namoyon bo‘lishining psixodiagnostikasi..... 63

Dilorom MAKHMUDOVA. Importance of birth order in education..... 68

MAKTABGACHA VA BOSHLANG‘ICH TA’LIM..... 75

Nargiza HAKIMOVA. Sinfдан tashqari mashg‘ulotlarida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarning ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantirish 75

Mohira TURDIYEVA. Individual innovatsion yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish mazmuni 80

Dilfuza MIRZAYEVA. Talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda artpedagogikaning ahamiyati 84

Dilnoza XAYRULLAYEVA. Ona tili va o‘qish savodxonligi darslarida etnopedagogika namunalarini o‘rgatish metodikasi 88

Сардор САБИРОВ. Ўқувчиларда моделлаштириш кўникмаларини шакллантиришга кўмаклашадиган фаолият усуллари ва уларнинг дидактик тавсифи 92

FILOLOGIYA VA TILLARNI O‘QITISH 96

Дилфуза УРМОНОВА. Такрорлаш ва мустахкамлаш дарслари жараёнига педагогик мақсадлар таксономиясини татбиқ этиш 96

Собит АВЕЗОВ. Бухоро болалар фольклори бадийати ва композицияси..... 102

Муслима БОЗОРОВА. Халқ педагогикаси манбаларининг миллий тарбия тизимини такомиллаштиришдаги ўрни 104

Дилбар ГАФУРОВА. Образ женщины в произведениях русских писателей 111

Mohira TURDIYEVA
Buxoro davlat universiteti
maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi
mohira.turdiyeva@bk.ru

INDIVIDUAL INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH MAZMUNI

Mazkur maqolada uzluksiz ta'lim tizimining birinchi va asosiy bosqichi bo'lgan maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish masalalari, bu vazifani amalga oshirishda maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagog-tarbiyachilarning o'rni, ularning vazifalari haqidagi fikr mulohazalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, ijodiy qobiliyat, ijodkorlik, tarbiyalanuvchi, rivojlanish, integratsiya, pedagog, kreativlik.

В данной статье рассмотрены вопросы развития творческих способностей дошкольников, что является первой и основной ступенью системы непрерывного образования, роль педагогов-воспитателей дошкольной образовательной организации в реализации данной задачи, их обязанности.

Ключевые слова: дошкольное образование, творческая способность, креативность, воспитанник, развитие, интеграция, педагог, креативность.

This article discusses the development of the creative abilities of preschoolers, which is the first and main stage of the system of continuous education, the role of educators of a preschool educational organization in the implementation of this task, their responsibilities.

Key words: preschool education, creativity, creativity, pupil, development, integration, teacher, creativity.

Bolaning tug'ilishi, ulg'ayishi bilan ijtimoiy muhitda muloqot qilish, o'rganish va rivojlanish uchun jismoniy, ijtimoiy va psixologik imkoniyatlarni yaratish muhimdir. O'z vaqtida yaratilgan imkoniyatlardan maktabgacha yoshdagi bolalarning dunyo haqidagi bilimlari rivojlanib, takomillashadi bu esa, jamiyat ravnaqida katta ahamiyatga molikdir. Bunday sharoitlar bolalar bilan muntazam ta'limiy faoliyatlar davom etadigan va qobiliyatlarni rivojlantirish uchun asos bo'lgan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida yaratilgan.

Tadqiqotchilar, maktabgacha yosh davrini ijodkorlikka yo'naltirishning oltin davri deb hisoblashadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual moslashuvchanligi bevosita ularning ijodiy qobiliyatlari qay darajada shakllanganligiga bog'liq [1].

Ijodiy fikrlashning tarkibiy qismlari quyidagilardan iborat:

- ijodiy fikrlash
- faol o'rganish
- o'zini namoyon qilish
- tanlov uchun huquqlarining kengligi
- vaziyatlarga kreativ yondashuv va muammolarning yangi yechimlarini aniqlash [7].

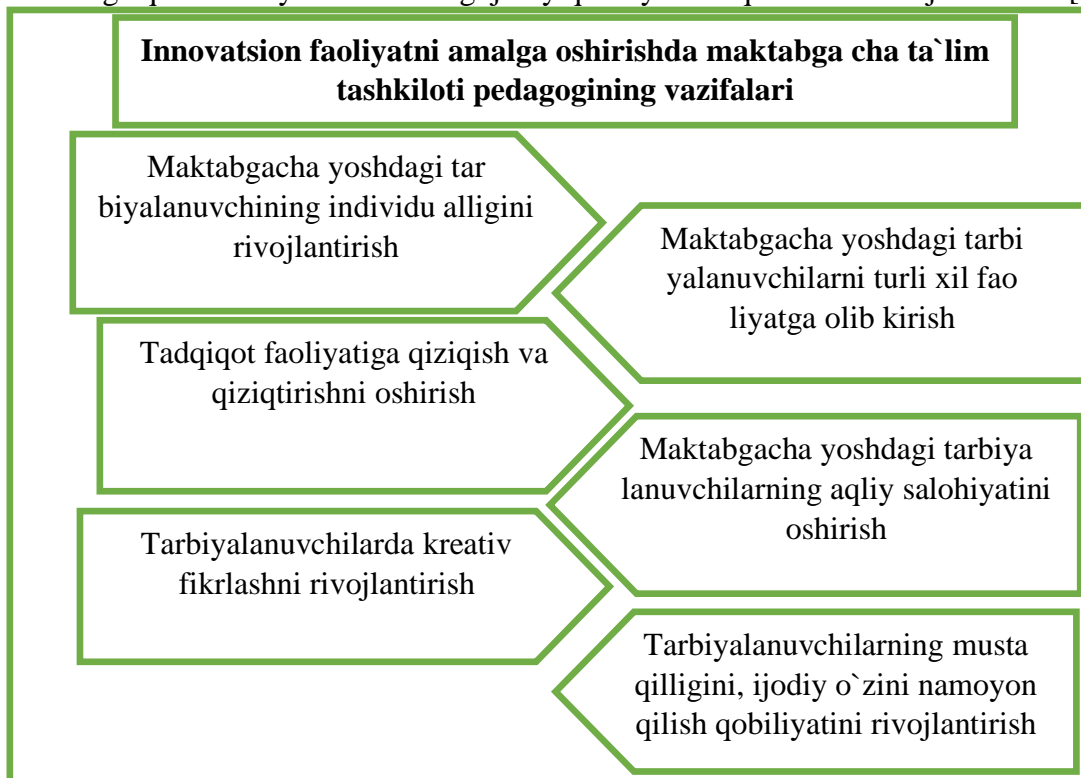
Ijodiy fikrlovchi shaxslar odatda mehnatsevar va faol bo'lib, ko'p harakat qilmasdan yuqori natijalarga erishishga intilishadi. Shuning uchun maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarini ijodiy faoliyatga yo'naltiruvchi ta'lim strategiyalarini ishlab chiqish asosiy vazifa sanaladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish asosan tarbiyachilarning ijodkorligiga bog'liq. Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlarida faoliyat yuritayotgan pedagoglarning ijodkor bo'lishlarini hozirgi vaziyat taqozo etmoqda [1-rasm]. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilari rivojlantiruvchi ta'lim tamoyillaridan amaliyotda

qo'llash jarayonida maktabgacha ta'lim va tarbiya standartlariga asoslangan holda ta'limiy faoliyatni va baholashni integratsiyalashgan holatda qo'llashlari maqsadga muvofiq bo'ladi.

"Pedagogning ijodkorlik yoki kreativlik sifatlariga ega bo'lishi uning shaxsiy qobiliyatlari, tabiiy va ijtimoiy quvvatini kasbiy faoliyatni sifatli, samarali tashkil etishga yo'naltiradi. Maktabgacha ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan pedagoglarning kreativlik sifatlariga ega bo'lishlari ularda ta'limiy va tarbiyaviy jarayonlarini tashkil etishga an'anaviy yondashishdan farqli ravishda innovatsion yondashuv asosida yangi g'oyalarni yaratish, bir qolipda fikrlamaslik, o'ziga xoslik, tashabbuskorlik, noaniqlikka toqat qilmaslikka yordam beradi"[1].

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning ijodkorligini rivojlantirishda shaxsiy o'ziga xoslik, qiziquvchanlik va motivatsiya eng birinchi o'rinda turishini psixolog olimlar isbotlashgan. Undan keyin esa bolalardagi tasavvurlar, qiziqishlar, ta'limiy topshiriqlar turiga ko'ra yondashuvlarga qarab tarbiyalanuvchining ijodiy qobiliyati aniqlanadi va rivojlantiriladi [3].

1-rasm. Innovatsion faoliyatni amalga oshirishda maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagogining vazifalari

Ayni jarayonda tarbiyachi kuzatuvchan va e'tiborli bo'lib, har bir bolaga individual yondashishi zarur. Shaxsda kreativ fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirish o'ziga xos murakkab jarayon sanaladi. Shu sababli mazkur jarayonni samarali tashkil etish uni metodik jihatdan to'g'ri, oqilona tashkil etishni taqozo qiladi.

Tadqiqotimiz davomida biz tomonimizdan yaratilgan va amaliyotga tatbiq etilgan "Bolaning ijodiy qobiliyatlarini aniqlash bo'yicha kuzatuv daftari"ni yuritishda tarbiyachi-pedagoglar o'zlarining amaliyotlarida har bir bolaga individual yondashadi, rivojlanish sohalaridagi yutuqlarga va muammolarga e'tiborni qaratadi, qanday sifatlarni qo'llab-quvvatlash talab qilinishi, har bir bola uchun qanday vazifalar dolzarbligini aniqlaydi [7].

Maktabgacha yoshdagi bolaning ijodiy qobiliyatlari qanchalik shakllanganligini va keyingi pedagogik jarayonning maqsadlari belgilanib olinadi.

Kuzatuvlar quyidagi tamoyillarga asoslangan bo'lishi maqsadga muvofiq:

kuzatuv bolalar uchun odatiy sharoitda amalga oshiriladi va tarbiyalanuvchiga yordam berishga qaratilgan;

kuzatuv kamida ikki hafta (yoki bir oy ichida) tarbiyalanuvchining ijodiy qobiliyatlari haqida ob'ektiv tasavvurga ega bo'lish uchun o'tkaziladi;

tarbiyachi tarbiyalanuvchi to'g'risidagi ma'lumotlarni ota-onalar va MTTning boshqa xodimlar bilan suhbatlashib olishi mumkin;

tarbiyachi tarbiyalanuvchining qiziqishi, moyilligi, muloqot va bilish jarayonidagi o'ziga xos xususiyatlariga e'tibor qaratishi lozim.

Kuzatuv barcha ijodiy qobiliyatlar rivojlanish sohalari bo'yicha o'tkaziladi va ushbu kuzatuv asosida (tarbiyachi) pedagog-psixolog, logoped, musiqa rahbari, jismoniy tarbiya yo'riqchisi va boshqalar bilan hamkorlikda tarbiyalanuvchining yutuqlarini yoritib beradi, o'zgarishlarni belgilaydi.

Birlamchi kuzatuv o'quv yilining boshi (sentabr oyi) da amalga oshiriladi. Ushbu bosqichda har bir bolaning ijodiy qobiliyatlari aniqlanadi, uning shu davrdagi yutuqlari belgilanadi[4]. Tarbiyachi har tarbiyalanuvchiga individual yondashadi, rivojlanish sohasidagi yutuqlarga va muammolarga e'tiborni qaratadi, qanday sifatlarni qo'llab-quvvatlash talab qilinishi, har bir bola uchun qanday vazifalar dolzarbligini aniqlaydi. Oraliq kuzatuv yilning birinchi yarimi oxiri (dekabr, yanvar)da o'tkaziladi. Ushbu kuzatishning maqsadi har bir tarbiyalanuvchi uchun tanlangan metodikaning to'g'riligini belgilash va rivojlanish dinamikasini aniqlashdan iboratdir. Ushbu kuzatuv natijalariga ko'ra, tarbiyachi boshqa mutaxassislar bilan birgalikda pedagogik jarayonga o'zgartirishlar kiritishi mumkin. "Bolaning ijodiy qobiliyatlarini aniqlash bo'yicha kuzatuv daftari" bo'yicha o'quv yili oxirida (odatda may oyida) yakuniy kuzatuv olib boriladi.

Tarbiyachi tomonidan ta'limiy faoliyatlar davomida qo'llaniladigan quyidagi interfaol metodlar tarbiyalanuvchilarning qiziqishlarini oshirish bilan bir qatorda ularning ehtiyojlarini qondiradigan darajada tashkil etilishi maktabgacha ta'limning sifatini oshiruvchi muhim asos bo'lib xizmat qiladi [2-rasm].

Yuqoridagi ta'limiy o'yinlar tarbiyalanuvchilarni yangi g'oyalarni o'ylab topishga davom ettirishga undab, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini oshiradi [6].

Ijodkorlikka qiziqishning eng oddiy ko'rinishlari aynan maktabgacha ta'lim yoshidagi tarbiyalanuvchilarda namoyon bo'la boshlaydi. Lekin tarbiyalanuvchilarning ijtimoiy-kommunikativ tajribasi yetarli bo'lmaganligi bois, bunday holatlar epizodik tarzda yuzaga kelsa, tajriba to'plab borish jarayonida olamni anglashga intilish, muayyan bilimlarni egallashi natijasida kreativlik aniq mazmunga ega bo'la boshlaydi.

Bu ko'rsatkich tarbiyalanuvchilarning ijodiy faoliyatida yaqqol namoyon bo'ladi. Ya'ni maktabgacha yoshdagi tarbiyalanuvchining ko'p hollarda primitiv tarzda kechadigan ijodiy faoliyati, ayniqsa, ularning tasviriy faoliyati asta-sekin muayyan qonuniyatlarga asoslangan holda mazmun va mohiyat kasb etib boradi. Ijodkorlik ko'nikmalarining shakllana borishi esa ularning ta'limiy faoliyat jarayonidagi faolliklarida namoyon bo'ladi.

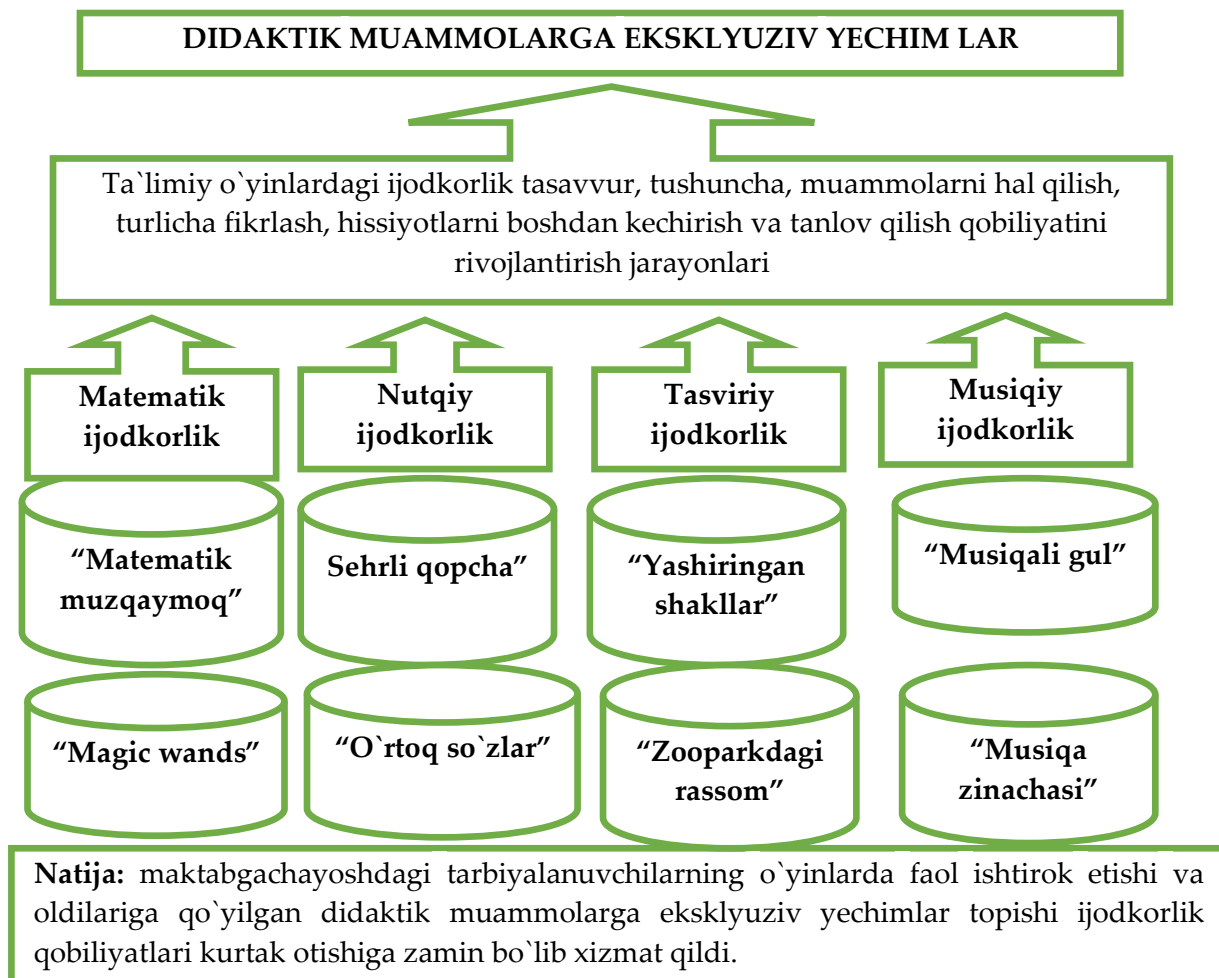
O'rganishlarimiz natijasida ma'lum bo'ldiki, bolalardagi qobiliyatlar muammosi insoniyatda doimo katta qiziqish uyg'otgan. Biroq, o'tmishda jamiyat odamlarning ijodini o'zlashtirishga alohida ehtiyoj sezmagani.

Iste'dodlar o'z-o'zidan adabiyot va san'at durdonalarini yaratgandek namoyon bo'lar edi: ular ilmiy kashfiyotlar qildilar, ixtirolar qildilar va shu bilan insoniyat madaniyati rivojlanishi ehtiyojlarini qondirdilar. Bizning davrimizga kelib vaziyat tubdan o'zgardi. Ilmiy-texnika davridagi hayot, taraqqiyot tobora xilma-xil va murakkablashib bormoqda. Bu esa, jamiyatdan standart, odatiy harakatlarni emas, balki harakatchanlikni, fikrlashning moslashuvchanligini, katta va kichik muammolarni hal qilishga kreativ yondashuv bilan tezkor yo'naltirishni va yangi sharoitlarga moslashishni, ijodiy qobiliyatni talab qilmoqda.

Tadqiqotimizning galdagi vazifasini shaxsga yo'naltirilgan va innovatsion yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish modelini yaratish lozim degan xulosaga keldik. Tadqiqot ishimiz doirasida o'rganishlarimizdan ma'lum bo'ldiki, tarbiyalanuvchining maktab ta'limiga tayyorgarlik indikatorlaridan eng muhim va alohida ahamiyatga ega bo'lgan ijodiy qobiliyatlarini tarbiyalanuvchilarda shakllantirish zarur [5].

Yuqoridagilardan kelib chiqib xulosa qilish mumkinki, maktabgacha yosh ijodkorlikni rivojlantirish uchun ajoyib imkoniyatlar davri hisoblanadi. Har bir bola tug'ma ijodiy qobiliyat bilan tug'iladi, lekin ular yashirin holatda bo'lishi mumkin va ularni ochish uchun ma'lum shart-

sharoitlarni yaratish kerak. Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yinlarda faol ishtirok etishi va oldilariga qo'yilgan didaktik muammolarga eksklyuziv yechimlar topishi ijodkorlik qobiliyatlari kurtak otishiga zamin bo'ladi.

Adabiyotlar

1. Turdieva M. J. Content of development of creative skills of preschool children based on individual and innovative approach //Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities. – 2022. – T. 2. – №. 1.5 Pedagogical sciences.
2. Jurakulovna, Turdieva Mokhira. "Pedagogical Creativity-Requirement Of Today." European journal of innovation in nonformal education 2.2 (2022): 236-240.
3. Turdiyeva M.J. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish modeli //Syentr nauchnyx publikatsiy (Buxdu. Uz). – 2021. – T. 8. – №. 8.
4. Turdiyeva M.J. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda shaxsga yo'naltirilgan ta'limning o'rni //Syentr nauchnyx publikatsiy (Buxdu. Uz). – 2021. – T. 8. – №. 8.
5. Turdiyeva M. J. Ta'lim-tarbiya jarayonida pedagogik o'yinlar va ularning shaxs rivojlanishiga psixologik ta'siri //Scientific Progress. – 2021. – T. 2. – №. 7. – S. 990-995.
6. Turdiyeva M. J., Davronova G. M. Q. Maktabgacha yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini yuzaga chiqarishda o'yinchoqlarning roli //Scientific Progress. – 2021. – T. 2. – №. 7. – S. 996-1002.
7. Turdiyeva M.J. "Shaxsga yo'naltirilgan va innovatsion yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish". Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. –Toshkent. –2023 yil.